

Inhoud

Inleiding

De babytijd als psychisch fundament
– de filosofie van Melanie Klein 7

LEONTINE BRAMEIJER

Melanie Klein

*Het kind in ons. De diepe oorsprong van
ons wereldbeeld* 21

Leven en werk van Melanie Klein 67

LEONTINE BRAMEIJER

INLEIDING

De babytijd als psychisch fundament – de filosofie van Melanie Klein

Leontine Brameijer

Op 1 mei 1959 schreef Melanie Klein (1882-1960) aan de Zwitserse psychoanalytica Marcelle Spira: ‘... [ik] heb heel rustig gewerkt aan een college voor de vakgroep antropologie en sociologie van de universiteit van Manchester op 11 mei. Ze hebben me gevraagd een voordracht te houden en me volledig vrijgelaten te spreken waarover ik maar wil ... [Ik] zal drie dagen in Manchester doorbrengen, waar ik verschillende universiteitsmedewerkers zal ontmoeten. Ik probeer in de voordracht verbindingen te leggen tussen de vroegste kindertijd en het latere leven en de titel is *Our Adult World and its Roots in Early Infancy*’. Klein vervolgde dat ze zich wel zorgen maakte of haar tekst voldoende begrijpelijk zou zijn voor een publiek dat niet gewend was aan psychoanalytisch jargon,

en voegde er met enige humor aan toe dat als dit niet het geval zou zijn, ze het waarschijnlijk niet te horen zou krijgen aangezien haar toehoorders veel te beleefd zouden zijn het haar eerlijk te zeggen (Quinodoz, 2013, vertaling LB).

Our Adult World and its Roots in Infancy verscheen nog datzelfde jaar in het tijdschrift *Human Relations*, en een jaar later als *Tavistock Pamphlet No 2*, beide uitgaven van Tavistock Publications, de aan de Londense Tavistock Clinic en het Tavistock Institute of Human Relations gelieerde uitgeverij. In 1963 bracht uitgeverij Heinemann een bundeltje uit getiteld *Our Adult World and Other Essays*, dat ook ander werk van Klein bevatte dat niet eerder in druk was verschenen: *Some Reflections on the 'Oresteia'*, *On Identification* en *On the Sense of Loneliness*. Dit was de eerste uitgave van Kleins werk die financieel werd gesteund door de in 1955 opgerichte Melanie Klein Trust. Voor de redactie tekenden Kleins analysant Elliott Jaques, die haar ook secretarieel had ondersteund bij het schrijven van *Envy and Gratitude* (1957) en *Narrative of a Child-Analysis* (1961), en Betty Joseph, die bij Klein in supervisie was geweest en zich zou ontwikkelen tot één van de meest gezaghebbende vertegenwoordigers van de kleiniaanse school.

In het originele typoscript van Klein zijn de veranderingen te zien die ze aanbracht ten behoeve van de presentatie in Manchester. Ook in de drukproeven zijn wijzigingen van haar hand te zien, die al of niet in het artikel in *Human Relations* zijn overgenomen. De tekst in de latere publicaties wijkt van deze eerste gedrukte versie niet meer af. Al in de voor haar lezing bestemde tekst liet Klein het woord 'early' uit de titel vallen, misschien omdat ze meende dat het woord 'infancy' voldoende aangaf dat het om de vroegste levensperiode ging. Kleins verdere wijzigingen overziend lijkt ze soms haar woorden nog wat te hebben aangepast aan haar publiek, vanuit de zorg over de begrijpelijkheid van haar tekst die ze ook uitte in haar brief aan Marcelle Spira. Op de meeste plaatsen is door de uitgever, ik neem aan met haar instemming, gelukkig gekozen voor haar oorspronkelijke formuleringen, mogelijk vanuit de (psychoanalytische) gedachte dat de eerste ingevingen datgene wat men werkelijk wil overbrengen het dichtst benaderen. De uiteindelijke tekst reflecteert zo haar originaliteit en onverschrokkenheid, en als we lezen dat zij '... ervan overtuigd [is] dat eerlijke mensen, die durven zeggen waar het op staat, uiteindelijk ons respect

krijgen en aardig gevonden worden...’, kunnen we in de eerste plaats denken aan Melanie Klein zelf.

Our Adult World and its Roots in Infancy is een helder en compact overzicht van de ideeën die Klein in de loop van haar leven ontwikkelde. In haar tekst neemt ze de lezer mee in haar theorie over de vroegkinderlijke ontwikkeling van de persoonlijkheid, die natuurlijk ons aller ontwikkeling betreft, wat het lezen ook maakt tot een persoonlijke ervaring die kan aanzetten tot nader innerlijk onderzoek. Haar eerste ontdekkingen over de vroege kindertijd deed Klein toen ze heel jonge kinderen in psychoanalyse nam, waarbij ze haar methode aanpaste aan hun leeftijd: spel in plaats van alleen praten. Verder deed ze precies hetzelfde als de analyticus van de volwassene: ze gaf duiding aan de gevoelens van haar patiëntjes voor haar (Klein) zelf, uitgaande van Freuds revolutionaire idee dat de patiënt in wat hij noemde de ‘overdracht’ op de analyticus, de emoties herhaalt die hij ooit in de relatie met zijn ouders heeft ervaren. Freuds dochter Anna (1895-1982) hield zich in diezelfde tijd bezig met het toepassen van psychoanalytische ideeën bij kinderen en meende dat in therapieën met kinderen nog geen

MELANIE KLEIN

*Het kind in ons. De diepe oorsprong
van ons wereldbeeld*

Willen we het gedrag van mensen in hun sociale omgeving beschouwen vanuit psychoanalytisch oogpunt, dan is onderzoek geboden naar de wijze waarop het individu zich vanaf zijn vroegste jeugd ontwikkelt tot volwassene. Een groep mensen – een kleine dan wel een grote groep – bestaat uit individuen die in relatie tot elkaar staan; en dus is inzicht in de persoonlijkheid de basis voor inzicht in het sociale leven. Onderzoek naar de ontwikkeling van het individu voert de psychoanalyticus stap voor stap terug naar de vroege jeugd; en daarom zal ik mij eerst richten op basale eigenschappen van baby's.

De verschillende manieren waarop baby's blijk geven van problemen – allerlei stadia van boosheid, weinig belangstelling voor de omgeving, niet kunnen omgaan met frustratie en terugkerende uitingen van verdriet – werden vroeger

alleen vanuit lichamelijke factoren verklaard. Want tot het moment waarop Freud zijn grote ontdekkingen deed heerste het algemene beeld dat de vroege jeugd een periode van volmaakt geluk was, en als baby's er op allerlei manieren blijk van gaven dat zij van streek waren werd dat niet serieus genomen. Door Freuds bevindingen zijn we gaan inzien hoe complex de gevoelens van kinderen zijn, en gaan beseffen dat kinderen ernstige problemen kunnen doormaken. Daardoor hebben we verband kunnen leggen tussen de psyche van het kind en de psychische processen van de volwassene.

Door de speltechniek die ik in de psychoanalyse van zeer jonge kinderen heb ontwikkeld, en ook door andere technische vernieuwingen die mijn werk heeft opgeleverd, kwam ik tot nieuwe conclusies over de zeer vroege kindertijd en diepere lagen van het onbewuste. Zulk retrospectief inzicht is gebaseerd op een van de cruciale bevindingen van Freud, de overdrachtssituatie, dat wil zeggen het feit dat een patiënt in psychoanalyse in zijn relatie met de psychoanalyticus vroegere – en ik zou zelfs zeggen, zeer vroege – situaties en emoties herbeleefd. En dus heeft de relatie tot de psychoanalyticus soms zelfs bij volwassenen

zeer kinderlijke trekken, zoals overmatige afhankelijkheid en de behoefte om leiding te krijgen, en tegelijk ook een heel irrationeel wantrouwen. Het is aan de psychoanalyticus en zijn vaardigheid om uit deze uitingen het verleden te herleiden. We weten dat Freud het Oedipuscomplex voor het eerst heeft vastgesteld bij een volwassene en het daarna heeft kunnen terugvoeren tot de kindertijd. Ik heb gelukkig heel jonge kinderen in analyse gehad, en dus kon ik mij steeds meer verdiepen in wat er in hen omgaat. Zo ging ik steeds verder terug en kon ik inzicht krijgen in het psychische proces van baby's. Ik heb veel aandacht besteed aan overdracht in de speltechniek en daardoor kreeg ik meer inzicht in de manier waarop – in het kind en later ook in de volwassene – het psychische proces wordt beïnvloed door vroege emoties en onbewuste fantasieën. Vanuit dit oogpunt zal ik met zo min mogelijk technische termen beschrijven wat mijn conclusies zijn ten aanzien van het emotionele leven van kinderen.

Mijn hypothese is dat het pasgeboren kind zowel tijdens de bevalling als in de periode waarin het moet wennen aan de postnatale situatie, het gevoel krijgt belaagd te worden. Een verklaring hiervoor is dat de baby, zonder het te kunnen